

РЕЗОЛЮЦІЯ
учасників круглого столу
«УКРАЇНСЬКОМОВНЕ СЕРЕДОВИЩЕ: СТАН, ПЕРСПЕКТИВИ,
СТРАТЕГІЇ РОЗБУДОВИ В УКРАЇНІ»

Місце проведення:

Харків, вул. Сумська, 72
Медіа центр «Время»

Дата проведення:

05 липня 2017 року

Організатор заходу: Громадська організація «ЕкспертиЗА Реформ».

Учасники круглого столу: представники громадськості, науковці, філологи, політологи, представники студентства, учнівства та ЗМІ

Стан проблеми:

Вирішення мовного питання в країні є вкрай важливим, актуальним і таким, що потребує системного врегулювання. Мова – це чинник національної самоідентифікації, що базується на історичній пам'яті народу. На жаль, в умовах сьогодення багато людей розглядають мову спрощено, тенденційно: або суто в державницькій площині, або лише як засіб комунікації. Але жоден із цих підходів не враховує всієї специфіки функціонування мови в суспільстві. Саме мова є найголовнішим засобом формування людини як особистості. Мова закладає світовідчуття й світогляд людини, її психологію, ментальність, національний характер.

За роки незалежності України українська мова, на жаль, не набула домінуючого вжитку ні в публічному, ні в приватному дискурсі. Так, за даними Інституту соціології Національної академії наук України, у 1992 році переважно українською вдома розмовляли 37% українців, у 2015 році – 43%. При цьому 2015 року українську назвали рідною мовою 73% респондентів, але спілкувалися нею з соціологами лише 45%. Наразі існує велика інерційність у щоденному використанні української мови.

За переписом населення 2001 року 77,8% населення України назвали себе українцями: на Харківщині – понад 71%, в м. Харкові – близько 61%, з них більше половини назвали своєю рідною мовою українську. Після подій 2014 року в Криму і на Донбасі ці показники значно зросли. Так, за дослідженнями Центру ім. Разумкова, весною 2017 року в Україні назвалися етнічними українцями понад 91% опитаних, росіянами – 6,3%, іншими етнічними меншинами сумарно – 2,7%. Українською мовою постійно спілкуються понад 50% опитаних, послуговуються українською і російською

мовами – 24%, тільки російською – 24%. (ж. «Кореспондент», № 26-27 за 2016 р., с. 26).

Нинішня етномовна ситуація в Україні є безпосереднім результатом багаторічної політики Російської імперії, спрямованої на знищення українського етносу, на поглинання України та українства шляхом його асиміляції, а також масового заселення її території росіянами. В умовах бездержавності українська мова стала мовою спротиву, а російська – мовою пристосування. В Україні після розпаду СРСР при владі залишилась партійна номенклатура, перефарбована в інший колір, якій насправді байдуже мовне питання.

Головним результатом безвідповідальної політики за радянських часів в етномовному вимірі стала її деукраїнізація. Безпосереднім виявом деукраїнізації України стало зменшення питомої ваги українців та українськомовних серед населення. Навпаки, рівень частки росіян та російськомовного населення невпинно зростає. Тобто спостерігалася заміна українців та українськомовного населення на росіян та російськомовне населення. Особливо активно ці зміни відбувалися в урбаністичному середовищі України, у південних та східних областях, а найбільше – в Криму та на Донбасі, а також у Харкові. Такі зміни стали результатом становища українців в Україні за радянської доби як масового етносу (підпорядкованої більшості), а росіян – як домінантної меншості.

Таке становище не тільки гальмує подальший розвиток українського народу, але й загрожує національній безпеці й територіальній цілісності нашої держави.

Події в Криму і на Донбасі 2014 року показали, що там, де не було проукраїнської державної політики розвитку й підтримки української мови та культури, були найсприятливіші умови для створення осередків сепаратизму та прояву військової агресії проти України. У результаті неоголошеної війни з боку Росії в 2014 році Україна втратила територіальну цілісність. Агресія Росії проти України, так звана «гібридна війна», призвела до окупації Криму та значної частини Донбасу.

На жаль, за 3,5 роки військової агресії Російської Федерації проти України Верховна Рада не знайшла в собі політичної волі і здатності ухвалити якісний закон, який би врегулював сферу мовних відносин.

Аналіз одного з останніх законопроектів, присвячених питанням захисту української мови (проект Закону «Про забезпечення функціонування української мови як державної», зареєстрований за № 5670-д – далі Законопроект), дозволяє виокремити низку положень, які потребують удосконалення.

Так, переобтяженою посиланнями на численні нормативні акти є преамбула проекту закону, яка через це виглядає ніби виправдовуванням законотворців за бажання і волю ухвалити цей закон.

Нелогічною в статті 1 цього Законопроекту після твердження того, що єдиною державною мовою в Україні є українська мова, є частина друга цієї ж статті про те, що статус української мови як єдиної державної мови не може бути підставою для заперечення мовних прав і потреб осіб, що належать до національних меншин. Це своєрідний інформаційний посил, що далі можна не читати те, що написано в цьому Законопроекті.

Окремо слід зазначити, що спротив щодо вивчення української мови існує в середовищі дорослих людей. І на жаль, у Законопроекті не передбачено гарантії з боку держави забезпечити вивчення української мови саме в системі позашкільної та післядипломної освіти. Необхідним є створення шкіл або факультетів для дорослих, де б вони мали змогу вивчати українську мову і літературу і підготувати себе таким чином до процедури перевірки рівня володіння українською мовою, яку запроваджує цей закон.

Згідно із Законопроектом, створюється низка органів із регулювання сфери мовної політики, зокрема, Центр української мови, однією з основних функцій якого буде перевірка рівня володіння українською мовою. Проте проект не передбачає створення територіальних підрозділів Центру, і за отриманням єдиного державного сертифікату необхідно буде їхати до Києва з усіх регіонів України.

Надбанням Законопроекту є запровадження інституту Уповноваженого із захисту державної мови. Разом з цим у ньому не передбачено дієвих механізмів, які б усе ж таки дали можливість такій посадовій особі вживати реальних заходів впливу на порушників закону.

Слід відзначити про неузгодженість використання в законодавстві України конструкції «національні меншини та мови національних меншин», адже в нашій державі така приналежність до будь-якої національності на сьогодні жодним документом не засвідчується. Отже, вказане питання потребує окремого врегулювання на законодавчому рівні.

Сьогодні найголовнішим завданням є не просто запровадження української мови в усіх сферах державного й суспільного життя. Необхідно відновити історичну пам'ять українців, повернути нинішньому й наступним поколінням цінності нашого народу, позбутися комплексу «єдиного совєцького народу». Мусимо усвідомити себе самодостатньою нацією, повернувшись до здорового націоналізму як визначального чинника існування європейської цивілізації. Маємо розглядати свою українську ідентичність як одну з найголовніших життєвих цінностей.

Дотримання мовного режиму в публічних місцях забезпечується за допомогою правових механізмів регулювання, натомість у приватному спілкуванні багато чого залежить від позиції лідерів думок і механізмів заохочення і співпраці держави і громади. Так, одним зі способів формування українськомовного середовища є взаємодія і система практик. Престиж мови визначається рівнем її використання управлінською елітою в усіх сферах публічного життя.

Ураховуючи важливість спільних зусиль влади та громадськості у вирішенні питання створення, повсякденного розвитку та захисту українськомовного середовища у Харківській області та в Україні в цілому, вислухавши виступи і коментарі доповідачів круглого столу, беручи до уваги, що головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної мовної політики є Міністерство культури України, керуючись пунктами 2 і 4 частини першої статті 21, статтею 22 Закону України «Про громадські об'єднання», учасники круглого столу

ВИРІШИЛИ:

1. Поручити перед Міністерством культури України та Міністерством освіти і науки України питання щодо вдосконалення державної мовної політики, у тому числі:

1.1. Виключити з навчальних програм російську мову та літературу як обов'язковий навчальний предмет і мову навчання у дошкільних і загальноосвітніх навчальних закладах.

1.2. Оновити шкільну програму з української літератури на предмет її осучаснення і доповнення творами пригодницького і фантастичного жанрів.

1.3. Забезпечити державний контроль за дотриманням вищими навчальними закладами частини 1 статті 48 Закону України «Про вищу освіту», відповідно до якої мовою викладання у вищих навчальних закладах є державна мова.

1.4. Видати до початку навчального 2017-2018 року наказ щодо обов'язкового застосування державної української мови в навчально-виховному та освітньому процесах в усіх навчальних закладах України (незалежно від рівнів акредитації та форми власності).

1.5. Запровадити безкоштовні навчальні курси з вивчення української мови для дорослих, які раніше не мали можливості опанувати українську мову.

1.6. Запровадити навчальні курси з вивчення української мови для іноземних студентів, які здобувають освіту в Україні;

1.7. Забезпечити бібліотеки загальноосвітніх навчальних закладів українськомовними журналами, у тому числі «Всесвіт» і «Березіль».

2. Ініціювати перед депутатами Харківської обласної ради та головою Харківської обласної державної адміністрації питання щодо:

2.1. Ужиття необхідних організаційно-управлінських заходів з відновлення дієвого та повномасштабного функціонування на території Харківської області Українського культурного центру як локального центру з формування українськомовного середовища в Україні.

2.2. Запровадження 20% доплати до посадового окладу вихователям дошкільних освітніх закладів і вчителям загальноосвітніх шкіл Харківської області та м. Харкова, які здійснюють навчально-виховний процес українською мовою.

2.3. Розробки та прийняття Регіональної програми підтримки розвитку та функціонування української мови на території Харківської області та м. Харкова.

2.4. Запровадження практики функціонування у кожному населеному пункті Харківської області та у місті Харкові кіосків, в яких можна було б купувати друковану українськомовну продукцію.

3. Ініціювати перед Національною радою з питань телебачення і радіомовлення, Державним комітетом телебачення і радіомовлення та Концерном радіомовлення, радіозв'язку та телебачення здійснення в межах компетенції розробки та запровадження на загальнодержавному рівні заходів щодо стимулювання телерадіоорганізацій усіх форм власності до збільшення обсягів добового мовлення державною мовою понад встановлені мінімальні квоти та до здійснення цілодобового українськомовного суспільного мовлення на загальнодержавному та регіональному рівнях.

4. Звернутися до:

- Харківської обласної ради з пропозицією заснувати аудіовізуальний засіб масової інформації шляхом створення обласного закладу комунальної власності, який би здійснював цілодобове українськомовне мовлення для задоволення суспільних потреб населення Харківської області в українськомовному телерадіопродукті;

- Державного підприємства «Український національний центр радіочастот» щодо виділення частоти для здійснення цілодобового українськомовного мовлення на території Харківської області.

5. Ініціювати перед керівництвом Харківського обласного телебачення і Харківського обласного радіо (Харківською регіональною дирекцією Публічного акціонерного товариства "Національна суспільна телерадіокомпанія України") запровадження циклу щотижневих передач, учасниками яких стануть представники українськомовної громадськості.

6. Спільними зусиллями забезпечувати здійснення громадського контролю на території Харківської області за дотриманням використання української мови посадовими особами органів державної влади та місцевого самоврядування Харківської області.

7. Направити до Департаменту науки і освіти Харківської обласної державної адміністрації, Департаменту освіти Харківської міської та керівникам вищих навчальних закладів Харківської області відкритий спільний лист з вимогою взяти під особистий контроль питання здійснення навчального процесу державною мовою та забезпечити притягнення до дисциплінарної відповідальності викладачів, які допускають систематичні порушення вимог чинного законодавства щодо викладання державною мовою.

8. Підготувати та направити до суб'єктів законодавчої ініціативи експертні пропозиції з удосконалення положень законопроекту 5670-д «Про забезпечення функціонування української мови як державної» з урахуванням висловлених пропозицій учасників заходу.

9. Ініціювати перед Президентом України, Верховною Радою України та іншими суб'єктами законодавчої ініціативи питання щодо відновлення інституту національної приналежності та визначення на законодавчому рівні процедури (механізму) забезпечення права громадян України на етнічну та національну самоідентифікацію шляхом забезпечення видачі відповідних документів.

ПІДПИСИ УЧАСНИКІВ КРУГЛОГО СТОЛУ:

Голова координаційної ради ГО «ЕкспертиЗА Реформ», доктор юридичних наук

Директор Інформаційного агентства «ЕкспертиЗА Реформ», член координаційної ради ГО «ЕкспертиЗА Реформ», кандидат соціологічних наук

Член Громадської організації «ЕкспертиЗА Реформ», кандидат філологічних наук, ст. викладач кафедри української мови ХНУ ім. В.Н. Каразіна

С.Г. Бутко

Голова Харківської обласної громадської організація "Харківське об'єднання розвитку громадянського суспільства "Поступ", Головуючий співкоординатор Харківської Громади на захист Конституції та Прав Людини

А.Г. Сергієнко

Голова Харківської обласної організації ГО «Всеукраїнське товариство політичних в'язнів і репресованих»

А.К. Здоровий

Член провладу Харківської крайової організації Української республіканської партії

Ф.М. Петренко

Голова ХОВ Конгресу Української інтелігенції, Заслужений діяч мистецтв України, член Національної спілки журналістів України, член Національної спілки письменників України, письменниця

Н.І. Виноградська-Кимчук

Доктор історичних наук, професор Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»

В.М. Скляр